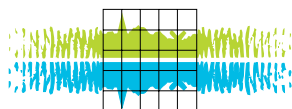
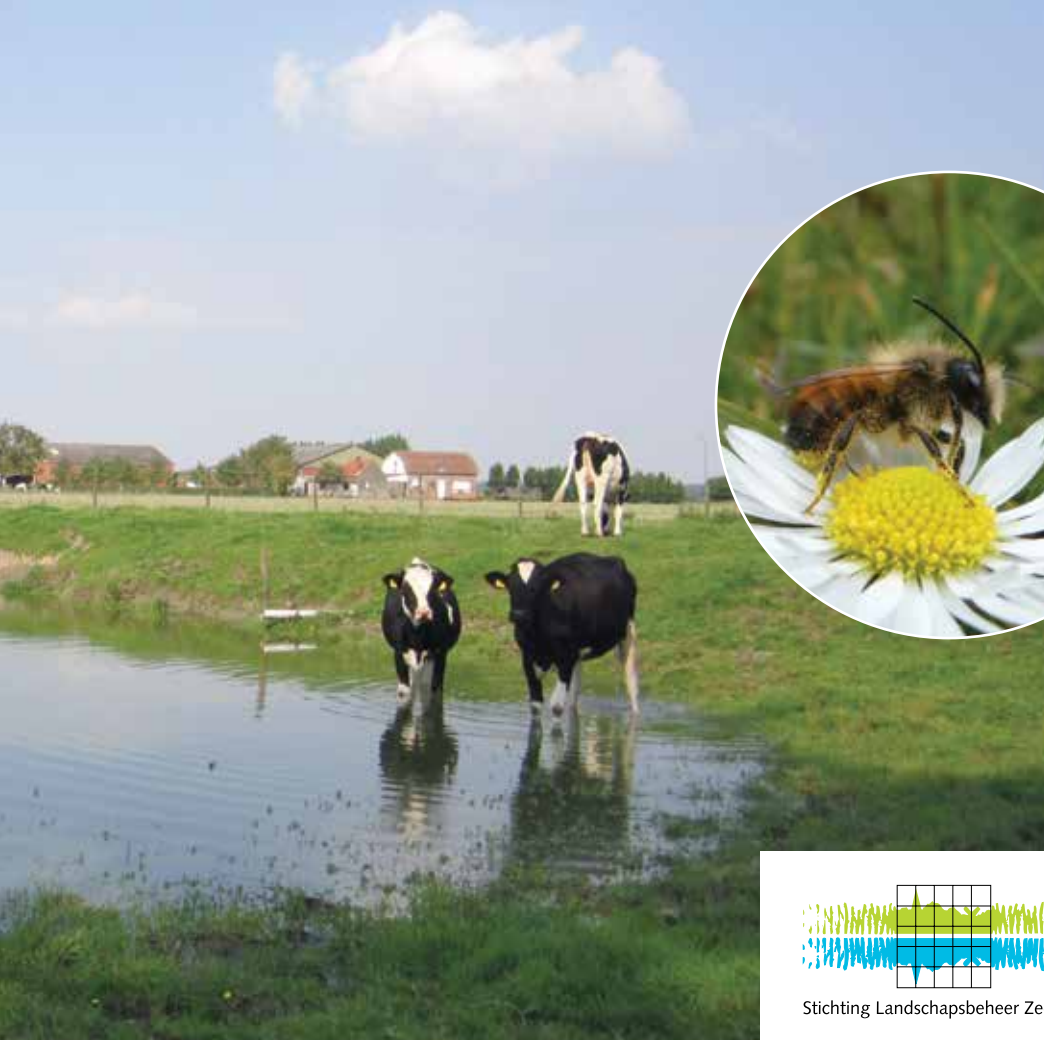

SAMENWERKEN AAN ONS CULTUURLANDSCHAP

Landschapsbeheer Zeeland

Stichting Landschapsbeheer Zeeland

COLOFON

NR. 2 | ZOMER – 2022 | LANDSCHAPSBEHEER ZEELAND JAARGANG 36 | ISSN NUMMER 2589-8159

Een uitgave van Stichting Landschapsbeheer Zeeland (SLZ). SLZ zet zich in om samen te werken aan het landschap van Zeeland door het behoud, beheer en aanleg van landschapselementen. SLZ wordt financieel gesteund door de Provincie Zeeland en de Postcode Loterij.

Redactie:

De redactie bestaat uit Luciën Calle, Sandra Dobbelaar, Iman Labruyère, Joan van der Velden, Paulien van 't Westeinde en Nettie Wilderom.

Foto omslag: IJzendijke; foto: Theo Aernoudts

Foto inzet: Rosse metselbij; foto: Luciën Calle

Opmaak en druk:

Drukkerij Zoetewij, Yerseke – Oplage 1550 ex.

Abonnement

Wilt u een abonnement waarbij u drie edities per jaar van dit tijdschrift ontvangt voor € 15,- per jaar?

Bel naar SLZ of geef dit direct door via

<https://landschapsbeheerzeeland.nl/tijdschrift>

Giften, schenkingen of legaten

Wilt u een financiële bijdrage leveren aan het beheer en behoud van het prachtige cultuurlandschap van Zeeland? Wij zijn erg dankbaar voor iedere bijdrage! Wilt u met uw gift een specifiek doel steunen, neem dan contact op met SLZ. SLZ is een erkende goede doelen organisatie en heeft de ANBI-status.

Advertenties:

Ook uw advertentie in dit tijdschrift?

Bel SLZ voor de mogelijkheden.

Redactie- en bezoekadres:

Klein Frankrijk 1

4461 ZN Goes

Tel. 0113-230936

Mail: info@landschapsbeheerzeeland.nl

Website: www.landschapsbeheerzeeland.nl

Banknummer: **IBAN NL93RABO 0380 5172 56**

Op deze uitgave zijn ons privacy statement en algemene voorwaarden van toepassing; deze zijn te vinden op de website van SLZ. Dit blad is gedrukt op chloorvrij gebleekt papier afkomstig uit verantwoord beheerde bossen en wordt verstuurd in een biologisch afbreekbaar folie.

Wandelkaart. Foto: SLZ

Zierikzee. bron: Sky Pictures in opdracht van provincie Zeeland / Izak van Maldegem

Inhoud

• Vleermuisbunkers in West Zeeuws-Vlaanderen	04
• Hoogstamsnoei, het jaar rond	06
• Patrijzen in West Zeeuws-Vlaanderen in voorjaar 2022	10
• De boer op	14
• Poelen op de kaart in Zeeland	18
• Wandelen op Walcheren vroeger en nu	20
• Het project Natuurvriendelijk gazonbeheer	24
• Zo doen wij dat.	28
• Kort Nieuws	32
• Doe mee met een open werkdag!	34
• Vrijwilliger aan het woord	35
• Agenda	36

Vleermuisbunkers in West Zeeuws-Vlaanderen

Door: Jimmy Pijcke, SLZ

Tragel, Schoondijke. Foto: SLZ

Verspreid door Zeeland liggen diverse bunkers verscholen in het landschap. Ze herinneren aan een roerig verleden waarin ze onderdeel uitmaakten van de Atlantikwall, een lange Duitse verdedigingslinie langs de kust tijdens de Tweede Wereldoorlog. Nu liggen de bunkers er rustig en verlaten bij en hebben velen de status van cultureel erfgoed gekregen. Toch zijn ze niet helemaal verlaten. Vanaf eind oktober nemen vleermuizen er namelijk hun intrek om hun winterrust in door te brengen.

Temperatuur

Vleermuizen zoeken in deze periode rustige vorst- en tochtvrije plekken op waar de omgevingstemperatuur zo tussen de 5 tot 10 graden Celsius ligt. Ze hebben daarbij een voorkeur voor plekken met een hoge luchtvochtigheid.

Dan hoeven ze hun winterverblijf niet uit, maar kunnen drinken van de dauw-

Vleermuis in ophangsteen. Foto: SLZ

druppels die langs de muren lopen. Sommige soorten trekken zich terug in (oude) gebouwen of kerkzolders, een enkele soort in holtes van dikke bomen en dan zijn er soorten die graag in bunkers overwinteren. Vooral de met aarde bedekte bunkers zijn heel geschikt omdat er hier weinig temperatuurschommelingen zijn. Ook in West Zeeuws-Vlaanderen liggen van dit soort bunkers in het landschap. Ze liggen in terreinen van Stichting Het Zeeuwse Landschap en Staatsbosbeheer en bij enkele particulieren. 20 bunkers maken onderdeel uit van het Zeeuwse vleermuizenmeetnet en worden jaarlijks geïnventariseerd door SLZ en vrijwilligers van de Zoogdierenwerkgroep.

Herstelwerkzaamheden

Een aantal bunkers was afgelopen jaren minder geschikt geworden. Er was geen invliegopening meer of het deurtje was kromgetrokken. Andere bunkers waren juist volledig open waardoor er te veel tocht naar binnen kwam. In totaal ging het om 12 bunkers die herstelwerkzaamheden nodig hadden. Dit werd afgelopen najaar 2021 in orde gemaakt door een aannemer in opdracht van SLZ, gefinancierd door de Provincie Zeeland. Er werd van de gelegenheid gebruik gemaakt om ook enkele hangstenen op te hangen waar vleermuizen in kunnen wegkruipen. De soms gladde betonnen wanden

bieden te weinig houvast en vleermuizen kruipen graag weg tussen de spleten van deze stenen.

Wallen van Sluis (voormalig kasteel). Foto: SLZ

Toename

Begin februari 2022 deden we een inventarisatierondje om te zien of de vleermuizen inmiddels hun intrek in hun gerenoveerde winterverblijf hadden genomen. In de 20 bunkers troffen we in totaal 75 vleermuizen aan. Het ging om watervleermuizen (41), gewone baardvleermuizen (28) en gewone grootoorvleermuizen (6). In vergelijking met 2020, toen er nog 59 vleermuizen werden aangetroffen, een mooie toename. Naast vleermuizen troffen we ook kleine watersalamanders, een gewone pad en bruine kikker aan die zich in de meest vochtige plekjes terug hadden getrokken. Maar ook grote aantallen dagpauwogen en roesjes. Deze laatste is een van de weinige nachtvlinders die overwintert in kelders en bunkers. Merkwaardig genoeg, samen met hun vijanden: de vleermuizen.

Hoogstamsnoei, het jaar rond

Door: Kees Tonkens, SLZ

Opschot pruim. Foto: Kees Tonkens

De SLZ hoogstamploegen zijn het hele jaar rond actief met snoeiwerkzaamheden in Zeeuwse boomgaarden, de meeste daarvan zijn eigendom van particulieren. In de periode dat er geen blad aan de bomen zit (ca. november-april) zijn de omstandigheden het meest geschikt om de gesteltakstructuur te bekijken en te werken aan de begeleiding hiervan; je hebt er dan namelijk het beste zicht op. Het is handig om dan dominante, verkeerd geplaatste of anderszins ongewenste takken te verwijderen.

Ook diverse aantastingen, zoals vruchtboomkanker, ruige weerschijnzwam, boomgaardvuurzwam, takschurft, vruchtmonilia en heksenbezemziekte zijn dan snel zichtbaar, waardoor de nodige maatregelen ter beheersing daarvan kunnen worden getroffen.

Sapstroom

Toch heeft de winterperiode ook wat beperkingen: in het bijzonder waar het steenfruit betreft: met name pruimen lopen juist dan ernstig risico op aantas-

ting door loodglans, wat voor de boom al snel fataal kan zijn. Om die reden wachten we dus met de snoei van steenfruit (kersen, pruimen, abrikozen, perziken en amandelen) tot ca. half maart.

Na de winterrust rond de kortste dag, komt namelijk, met het lengen van de dagen vanaf maart en het uitlopen van bloemknoppen, de sapstroom van de bomen weer goed op gang. De kracht van de sapstroom neemt van april tot ca. de langste dag in juni in sterkte toe, en dit verhoogt de weerstand van de boom tegen wondinfecties. Bij het maken van snoeiwonden met een schaar of zaag worden - anders dan bij het afscheuren van een tak door een storm- alle sapstroomkanalen van die tak dwars door gesneden, waarmee in feite de poort voor infecties volledig wordt open gezet. 's Winters is de "bewaking" in slaap.

Zomersnoei

In de zomer staat die meer op scherp. Perfect is hij helaas nooit; ook in de zomer blijven infecties mogelijk. Toch is dat de meest veilige periode voor de snoei. Dan is er alleen wel het nadeel van al het blad aan de boom waardoor de gestel-tak-structuur in die periode lastiger te overzien is.

Dit gaat gepaard met het voordeel dat we ook veel meer informatie over het functioneren van de boom krijgen, zoals: zicht op de blad- en vrucht-

bezetting en nieuwe aantastingen die we direct kunnen wegknippen. Bij dit laatste kun je denken aan: bladscheutkanker bij appels en peren, perenroest, bacterievuur, perenpokmijt, roze appelluis, meeldauw, tak- en bloesensterfte. Bloesensterfte zien we vooral bij pruimen en morellen. Het is aan ons om te bepalen in hoeverre we tegen deze aantastingen willen optreden. Bij grote bomen is dat helaas niet of nauwelijks meer te doen, maar bij jongere bomen kunnen we zo wel helpen om de infectiegraad onder controle te houden.

Verdere voordelen van zomersnoei

- Evenwicht tussen groei en vruchtdracht beheren: je ziet preciezer dan in de winter wat de verhouding tussen blad-(scheut) en vruchtbezetting is, en je kunt dus zo nodig maatregelen nemen om die te verbeteren. Houdt wel rekening met het gegeven dat er rond de langste dag nog een vruchtrui te verwachten is, waarmee de boom dus zelf al een deel van het dunwerk uitvoert. Hangt de boom na de rui nog veel te vol, en dreigen er takken uit te scheuren, dan is het aan te raden zelf nog te dunnen: verwijder het zichtbaar aangetaste fruit. Maar het kan ook en sneller en eenvoudiger: door de stam of de zwaarst beladen takken te schudden. Dit is wel een zeer natuurlijke en makkelijke vorm van dunning!

ALLROUND BEDRIJF NIEUW ARENDSRUST

- MINIKRAAN VERHUUR & RUPS-DUMPER
- COMPACT TREKKERWERK
- KETTINGZAAGWERK
- GROND & STRAATWERK

Adriaan Langebeek
Rijkebuurtweg 14
4354 SE Vrouwenpolder
T. 06-55967180

CARBIDEUS.NL

www.nieuwarendsrust.nl

A.C. RIJKEN EN ZONEN V.O.F.

Meubelmakerij
Restauratie- en Aannemingsbedrijf

Middelburgsestraat 60b en c
4371 ET Koudekerke
Tel: 0118 552400

WWW.ACRIJKEN.NL

MARKUSSE B.V.
's-HEER ABTSKERKE

www.markussebv.nl

Geospecialiseerd in:

BOSBOUW, LOON-, GROND-, CULTUURTECHNISCH- & STRAATWERK

Uinsjeweg 3 | 4444 AL 's-Heer Abtskerke | t: 0113-311363 | email: info@markussebv.nl

MEEDENKERS **ONTWERPERS**

Drukkerij
Zoetewey
Yerseke

Telefoon 0113 571404
info@dzy.nl - www.dzy.nl

PRINTERS **DRUKKERS**

Floris
OVERES
BOOMVERZORGING

***Bomen verdienen het met zorg
behandeld te worden. Dát is ons vak!***

Ter Hoogestraat 36 - 4335 EP Middelburg
Vast: 0118-851958 - Mobiel: 06-14414836

info@florisoveres.nl
www.florisoveres.nl

TWISTVLIET
LANDGOED

- * SFEERVOLLE LOCATIE VOOR FAMILIEFEESTEN, BRUIJLOFTEN
- * PERSONEELSBIJENKOMSTEN MET OUTDOOR ACTIVITEITEN EN LUNCH OF DINER
- * TEAMBUILDINGSDAGEN MET TRAINERS MOGELIJK

VOOR INFORMATIE: WWW.TWISTVLIET.NL

MAIL: LANDGOED@TWISTVLIET.NL
Nico Mesu, TEL. 0118-594757

Opschot wegtrekken. Foto: Kees Tonkens

- Je kunt nu opschot weghalen zonder snoeischaar. Het jonge opschot, dat de kroon in mei en juni al weer dreigt te doen dichtgroeien, is nog zacht en groen. Het is dus in de zomer gemakkelijk met de hand weg te trekken. Als het wat ouder en taaier is, gaat het verwijderen zonder snoeischaar alleen maar door daarbij een draaiende beweging te maken. Snoeien zonder snoeischaar geeft weliswaar soms wat ruwe wonden maar die zijn in de vroege zomerperiode nog goed te vergrendelen en "overgroeien".

houden van waaruit er al snel weer nieuwe bladscheuten omhoogschieten. Maar dit nadeel wordt ruimschoots gecompenseerd door het voordeel dat de kroon op deze manier voldoende open gehouden kan worden. En dat komt de groeikracht ten goede op de plaatsen waar dat gewenst is. Het resultaat daarvan is een mooie en goede vruchtgroei: kwalitatief en kwantitatief.

Het overjarige dikkere opschot zul je nog steeds moeten wegnippen met de snoeischaar. Dat heeft helaas als nadeel dat we korte stompjes over-

Patrijzen in West Zeeuws-Vlaanderen in voorjaar 2022

Door: Eric C.L. Martejijn, Emmy de Koeijer, Ruud van Leeuwen en Reggie van Poecke

Patrijzen. Foto: Eric Martejijn

Afluisteren

Op een zonnige maartse zondagmorgen in 1977 inventariseerde ik (EM) voor de eerste broedvogelatlas van Sovon op de fiets tussen 9 en 12 uur zonder 'geluids-ondersteuning' 49 roepende mannetjes patrijzen in mijn Sovonblok rond IJzendijke. In januari 1985 telden we - op de sneeuw - met een tiental leden van de Vogelwerkgroep van 't Duumpje ca. 2000 vogels in West Zeeuws-Vlaanderen. Hoe anders is het voorjaar van 2022 als Emmy, Ruud, Reggie en ik onze raaien op gestandaardiseerde wijze op patrijzen 'afluisteren' voor het project van SLZ.

Ofschoon we nog steeds een patrijzenbolwerk zijn voor Nederland (op grond van de recente Sovon Vogelatlas) is het tegenwoordig een goede dag als je een groepje patrijzen ziet.

Playbox

In het kader van het project Akkerranden bezoeken we 3x onze 16 raaien: 11 in akkerranden gebieden rondom Zuidzande/Nieuwvliet en 5 in ons referentiegebied tussen Groede en Oostburg. Heerlijk overzichtelijk project... Met goede beschrijving. Nog een 'playbox' met patrijzenkaartje aangeschaft voor op het

dak en in de aangegeven periode een avond zonder te veel wind op pad. De eerste avond nog onwetend hoe hard het geluid moet spelen. Ook of 3 maal wel echt nodig is... Een voorzichtig mannetje op de rand van de aangegeven 250 meter zone. Daarna twee raaien helemaal niets. Wat doe ik fout? Wat een opluchting bij raai 3 waar binnen 2 seconden vanuit 2 hoeken 2 'krijgende' mannen hun ongenoegen uiten over mijn geluidsbox. In de loop van de avonden leerden we dat als de avond goed is, (rustig weer, zelfs zachte regen kan, harde wind is funest) vaak eenmaal 3-5 seconden meer dan voldoende is om respons te krijgen. We moeten wel hard doorwerken om per persoon 5 raaien in de maximaal 75 minuten serieus in kaart te brengen. Ik teken ze daarom in op een kaart en voer ze pas thuis in Avimap in.

Patrijzentelling. Foto: SLZ

Avondzon

We wisselen onze ervaringen uit. Het beeld ontstaat dat we beter iets vroe-

ger kunnen starten want dan hebben we iets meer tijd EN ze roepen prima voor zonsondergang en een uur na zonsondergang wordt het vaak al iets minder. Bovendien kun je bij avondlicht nog mooi de roepende vogels zien. Je komt er snel achter dat solitaire mannetjes rennend en vliegend naar de plek van de geluidsbox toekomen en soms zelfs 300 meter verder geen belemmering is om ook daar nog heen te komen vliegen.

Echter... je ziet ook een koppel verderop zitten dat rustig in de avondzon blijft zitten en geen enkele reactie geeft. Situatie is daar blijkbaar al duidelijk... Het paar is gevormd, het territorium bezet en die solitaire man weet al lang dat hij daar niets meer heeft te zoeken.

Verder blijkt ook al snel dat je na drie maal je vogels behoorlijk goed weet te zitten en er nauwelijks verrassingen meer zijn.

Scepsis ontvangen

Hoewel... op een zaterdagavond is het bijna donker en rest als laatste nog een traject aan een doodlopende onverharde weg. Het onverharde deel begint bij een huis in de polder en wij (EdK/ RvL) rijden nietsvermoedend met de auto die weg op en stoppen geregeld. Vlak voor het einde van de weg is er een haakse bocht en we keren om de hoek om terug te rijden. In het donker zien we koplampen op ons af komen ... met een behoorlijk hoge snelheid.

**VORMGEVERS VAN
UW BUITENRUIMTE**

**ruimte
& groen**
Tuin- en Landschapsarchitectuur

OORSPRONKELIJK ZOUT
ZEEUWSCHE ZOUTE
UIT DE OOSTERSCHELDE

MEER WETEN OVER ONS AMBACHT?
ZEEUWSCHEZOUTE.NL

Uw tuin in goede handen!

Uw tuin hoort een plek te zijn waar u zich thuis voelt. Ik help u graag die plek mooi te maken en mooi te houden.

**Nijsse Inrichting,
Beheer en Onderhoud**
's-Gravenpolder
T: 06 10 01 23 43
E: info@nibo-ht.nl

NIBO
Huis en Tuin

WALNOTEN
EN HAZELNOTEN

Kwekerij Westhof
Laanbomen

P.M. van J.D. van 't Westende
Westhofsepadweg 1
4444 SM 's-Heer Abtskerke (ZiG.)
T+1 0113-561219
Fax 0113-563399
E-mail: westhof@walnoten.nl

Milieuvriendelijk gewas

**Uit
Zeeland
haal je
energie**

deltaenergie.nl/puurzeeuws

DELTA

Van de Velde
GROENVERZORGING

Zuidweg 18B
4316 LB Zonnemaire
Telefoon 0111 402173
www.velde-groenverzorging.nl
info@velde-groenverzorging.nl

Patrijs. Foto: Eric Marteijn

Een auto stopt op enkele tientallen centimeters van onze auto, het portier gaat open en er wordt op strenge toon gevraagd wat we daar uitspoken. Ons antwoord 'patrijzen tellen' wordt op zaterdagavond om zeven uur in het donker met enige scepsis ontvangen. Gelukkig werden we na uitgebreide uitleg niet langer verdacht van het lozen van drugsafval of het verkennen van het terrein voor een drugstransactie...

Gezonde patrijzenpopulatie

Natuurlijk moeten alle ervaringen uit de andere raaien bij IJzendijke en Groede en de rest van Zeeland nog toegevoegd worden om eerste gefundeerde conclusies te trekken. Onze conclusies zijn in ieder geval dat het

ongelooflijk leuk is om in de avond-schemer buiten in de polders te zijn en we in onze gebieden 44 territoria hebben gevonden met een dichtheid van 2,0 - 2,4 / 100 hectare. Het voert hier te ver voor meer analyse, die volgt via Jimmy Pijcke later.

Het was een kleine inspanning om het project Patrijs in Zeeland een stapje verder te helpen op weg naar (weer) een gezonde patrijzenpopulatie. Als we dit met zijn allen willen, moet er met de medewerking van allen echt iets moois mogelijk zijn.

De boer op

Tekst en foto's: Annemarie Murre
en Nicolien Wassenaar

Schuur uit 1885

Zeeland kent vele boerderijen met karakteristieke schuren, woningen en kleinere bijgebouwen. Voor wie het wil zien, zijn er vaak interessante dingen te ontdekken: structuren, stijlen en details, die iets vertellen over de agrarische geschiedenis. Annemarie en Nicolien nemen ons mee op reis langs een aantal voor hun opvallende, interessante en traditionele elementen op erven in onze provincie.

Een aantal jaren geleden zijn wij op verzoek van Stichting Landschapsbeheer Zeeland 'de boer op' geweest om waardevolle cultuurhistorische elementen op oude Zeeuwse boerderijen te inventariseren. Wij hadden geen idee wat ons te wachten stond en wat het ons brengen zou. Gewapend met een lange invullijst en fototoestel gingen wij op pad. Het werd

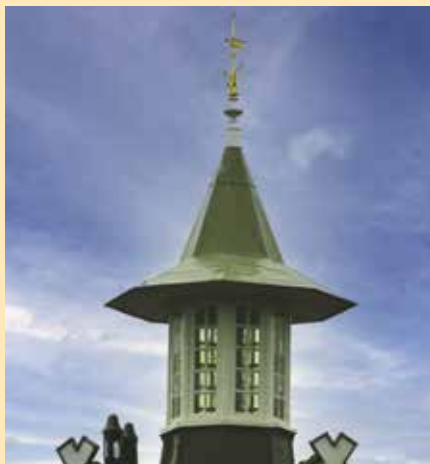
een boeiende ontdekkingsreis door heel Zeeland, die ons zelfs nu nog heldere beelden doet oproepen van wat we allemaal hebben gezien.

De boerderijen liggen verscholen aan kleine weggetjes, soms ver weg in de polder of midden in een dorp. Ze wisselen van met veel liefde en zorg opgeknapt en bijgehouden erfgoed tot, in meer of mindere mate geslaagd, gerenoveerde panden. Namen zoals 'Schuttershoeve', 'Kettinghoeve', 'Bushoeve', 'Hof Keizersweel', 'Bellas Artes' en 'Acht is meer dan duizend' refereren soms aan een oorspronkelijke functie of roepen juist vragen op. Wat wel overal hetzelfde is: de warme ontvangst met koffie, de verhalen over de geschiedenis, de oude foto's en de liefde voor het erfgoed. Sommige boerderijen

zijn gekocht door niet-Zeeuwen, die er met originele ideeën en uitgebreide renovatie weer iets bijzonders van hebben gemaakt.

Er zijn uitersten... van een gedegen traditionele boerderij met gepotdekselde schuur gedateerd 1700-1750 op Schouwen-Duiveland, een oude schuur uit 1885 in Brouwershaven tot een Jugendstil villa uit 1909 op Tholen, waar als kers op de taart bovenop het torentje een met bladgoud bedekte windvaan prijkt.

De stijl en afwerking verschillen per eiland of streek. En dan de vaktermen: muizenootjes, muizentandjes, hane-kammen, IJsselsteentjes, vlechtwerk in gevels, makelaar, gevelsteen, gevelankers, boeiboorden, levensboom, boog-raampjes, klinket, wagendeuren, mendeuren, koeien- en paardendeuren. Afgewolfd dak, zadeldak en gesmoord pannendak. Het gebruik van naslagwerken blijkt geen overbodige luxe om te bepalen wat iets nu precies is. We lichten er een paar uit.

Windvaan met bladgoud Tholen

Een klinket is een klein deurtje in een grote staldeur (mendeur).

Muizenootjes zijn kleine raampjes in potdekselwerk van een stal.

Muizentandjes hebben een praktische betekenis bij het voorkomen van inwateren van de gevel. De stenen, waarvan de hoek naar buiten steekt, zijn in speciaal metselverband in een rand geplaatst die ook dient als versiering.

Muizentandjes, hane-kammen en levensboom, Zaamslag

Een hanenkam is een nuttige metselconstructie boven een kozijn of deur om het gewicht van het bovenliggende metselwerk op te vangen.

Een levensboom is een veelal gietijzeren ornament in het bovenlicht van een deur en zou symbool staan voor onder andere groei, ontwikkeling en vruchtbaarheid. Qua erfinrichting en begroeiing op de boerderijen is er ook sprake van afwisse-

ling: traditionele boerentuinen met schoenlappers en hortensia's versus strakke moderne tuinen, Zeeuwse hagen, windsingels, inheemse planten, streekeigen bomen en planten, hoogstamboomgaarden, walnotenbomen, oude fruitbomen, leilindes, uilengaten, zwaluwnesten, schapenweides, markante bomen en prachtige oprijlanen met soms oude, handgemaakte hekken.

Kleine historische elementen zoals de bakkeet, het varkenskot, het hondenhok, kippenhok en de aardappelkelder (waarin de aardappels vorstvrij bewaard konden worden) hebben hun eigen plek op het erf, evenals de koeienstoeper, welput, regenput en de drinkpoel voor het vee.

Muizenootjes, Heinkenszand

Slechts een klein aantal boerderijen blijkt nog echt in 'boerenbedrijf'; veel eigenaren zijn geen boer meer en hebben ander werk. Het in stand houden van de traditionele boerderij, zoals bijvoorbeeld het vervangen van een rieten dak en erf blijkt voor de meeste eigenaren te duur. De traditionele

Aardappelkelder, Zuidzande

schuren zijn te klein voor een modern bedrijf en de deuren ervan te laag en te nauw voor het moderne materieel. Die oude schuren hebben soms als bron van inkomsten een nieuwe functie gekregen en dienen nu als bed & breakfast, vakantiewoning of therapiecentrum. Zo kan de boerderij blijven voortbestaan.

Voor ons zit de boeiende en leerzame ontdekkingstocht er helaas op. Wij hebben ervan genoten. Het project is beëindigd en het laatste hek is gesloten...

Streekeigen hek, Zaamslag

Poelen op de kaart in Zeeland

Door: Sam Janse, SLZ

De komende jaren krijgt het beheer van poelen in Zeeland een extra stimulans. In samenwerking met de landelijke stichting RAVON en met ondersteuning van de Provincie Zeeland zet SLZ nu ook in Zeeland de poelen op de kaart.

Kamsalamander. Foto: Lucien Calle

Habitat

Poelen zijn een belangrijk onderdeel van het Zeeuwse landschap, zowel in natuur- als agrarische gebieden. In Zeeland liggen vele honderden poelen. Ze vormen een belangrijk habitat voor amfibieën, libellen, waterkevers en water- en moerasplanten. Ze zijn essentieel voor tal van amfibieënsoorten, zoals kamsalamander, boomkikker, rugstreeppad en enkele andere algemenere soorten.

Prioritaire soort

Zonder beheer groeien poelen echter vanzelf dicht of raken te veel beschaduwd door omliggend struweel, waardoor het

voor veel soorten minder geschikt leefgebied wordt. Naar verwachting is zo'n 45% van de poelen in Zeeland in deze staat van achterstallig beheer. De beschermde kamsalamander is in dit project een prioritaire soort. De achteruitgang van deze soort staat symbool voor de noodzaak van biotoop aanleg en herstel.

Poelenkaart

Om te weten welke poelen opgeschoond moeten worden, biedt de website poelen.nu een interactieve poelenkaart, waar al enkele provincies op aangesloten zijn. Op de poelenkaart is zichtbaar waar in Zeeland poelen aangetroffen kunnen worden. Het merendeel van de poelen in Zeeland is reeds ingetekend. Daarnaast kunnen geregistreerde gebruikers ook nieuwe poelen op de kaart zetten. Vervolgens kunnen via deze kaart poelen beoordeeld worden en aangegeven

Poel Vennebos, Koewacht. Foto: Sandra Dobbelaar.

worden of beheer nodig is. Hiermee kan een belangrijk signaal afgegeven worden naar eigenaren, beheerders en beleidsmakers om zo het gewenste beheer uitgevoerd te krijgen.

Poelen.nu

Iedereen kan na registratie op poelen.nu meedoen met de beoordeling van poelen. De basiskennis voor het beoordelen van een poel is te vinden op de website van RAVON. Daarnaast zullen er de komende tijd op meerdere locaties in Zeeland workshops georganiseerd worden over poelenbeheer en het gebruik van poelen.nu voor vrijwilligers. Houd hiervoor de activiteiten-agenda's op de websites van RAVON en SLZ in de gaten.

Monitoring amfibieën.

Foto: Sandra Dobbelaar

Duurzame populatie

Naast het inventariseren van Zeeuwse poelen en het werven en opleiden van lokale poelenwerkgroepen omvat het project ook aanleg en herstel van kamsalamanderwateren en landhabitat in de Zeeuws-Vlaamse kerngebieden. Hier hebben zich tot nu toe nog populaties in stand weten te houden, maar ze staan onder druk, met name vanwege de veelal geïsoleerde ligging van de leefgebiedjes. Met dit projectonderdeel wordt gewerkt aan het herstellen van de in kaart gebrachte poelen, maar ook aan het uitbreiden van het aantal geschikte water en land biotopen voor de kamsalamander en creëren van verbindingen, met het oog op een duurzame populatie van de kamsalamander in Zeeland.

Meedoen?

Wij zijn nog op zoek naar enthousiaste vrijwilligers voor de inventarisatie en het veldonderzoek. Een korte opleiding maakt deel uit van ons aanbod.

Bent u benieuwd wat u als terreinbeheerder kunt betekenen voor de Kamsalamander? Terreinbeheerders hebben vaak goed zicht op welke poelen een onderhoudsbeurt nodig hebben. Ze beschikken over waardevolle informatie over de toestand en beheerstatus van de poel op hun erf. Wilt u als terreinbeheerder helpen bij het aanleveren van deze informatie voor het online poelenportaal en het voor verbeteren van de kamsalamander-biotopen?

Bent u een terreineigenaar en bent u benieuwd onder welke voorwaarden en mogelijkheden u mee kunt doen? Stuur een mailtje naar info@landschapsbeheerzeeland.nl

Wandelen op Walcheren vroeger en nu

Door: Niek Smits, SLZ

Het polderlandschap zoals Craandijk het waarnam tijdens zijn wandeling van Middelburg naar Domburg. Foto: Carolien Boogaard

In de 19e eeuw lag er nog geen wandelnetwerk, waren er geen wandelapps en waren de wegen soms slecht begaanbaar. Toch werd er toen ook al recreatief gewandeld door het landschap. Hoe was het om ruim honderd jaar geleden over Walcheren te wandelen? Dominee en 'wandelpionier' Jacobus Craandijk (1834-1912) beschreef het uitvoerig in zijn wandelverslag 'Op Walcheren', opgenomen in deel 5 van zijn boekenreeks 'Wandelingen door Nederland met pen en potlood'. In dit artikel vergelijk ik zijn landschapswaarnemingen met die van mij zo'n 140 jaar later.

De wandelende dominee

Jacobus Craandijk was een dominee, leraar en historicus, die zich ervan bewust was dat het Nederlandse landschap in rap tempo aan het veranderen was. Zijn wandelverslagen hadden dan ook als doel om het landschapsbeeld van voor de industrialisatie vast te leggen: *"Dit werk zal er toe moeten medewerken, dat het niet verdwijne, zonder sporen nagelaten."* Tegelijkertijd waren Craandijks wandelverslagen bedoeld als aansporing aan de lezer om zelf de wandelschoenen aan te trekken en op ontdekkingsstocht te gaan in eigen land, wat in zijn tijd nog niet erg gebruikelijk was.

Het polderlandschap toen en nu

Interessant zijn de landschapsbeschrijvingen die Craandijk geeft in zijn wandelverslagen. Door deze te vergelijken met de huidige situatie wordt pijnlijk duidelijk wat voor kaalslag er heeft plaatsgevonden in het Walcherse landschap. In geur en kleur beschrijft Craandijk bijvoorbeeld zijn wandeling van Middelburg naar Domburg:

“Een vriendelijk pad leidt ons van den buitensingel tusschen frissche weiden, nog vochtig van den dauw, waar roodbonte runderen grazen (...) Langs hooge iepen en grijze wilgen, langs uitgestrekte weilanden, van boschjes omringd en goudgeel gekleurd door de bloemen, in schaduwrijke laantjes, waar het invallend licht geestig door het loover speelt en de vogels fluiten en zingen en tijlpen, voorbij kloeke hofsteden met hun tuinen en

boomgaarden, loopt het slingerend voetpad lustig voort.”

Mede door het tot tweemaal toe onderwater lopen van Walcheren en de modernisering in de landbouw zijn de meeste bomen, hagen en andere landschapselementen die Craandijk tijdens zijn wandeling tegenkwam inmiddels verdwenen. Ook zijn de velden vandaag de dag een stuk minder kleurrijk doordat er minder bloemen tot bloei komen tussen het gras. En ook op de akkers zie je zelden meer een korenbloem of klaproos staan.

Het duinlandschap toen en nu

“Dan overzien wij weêr de vette akkers, waar de boer zijn krachtig driespan drijft en waarachter van verre de boschpartijen van Overduin en de blinkende duinen zich vertoonen”.

Anno 2022 is het landschap tussen Middelburg en Domburg een stuk kaler en minder bloemrijk.

MEIZON BV

Grenadierweg 15
4338 PG Middelburg

Tel. 0118-629353
E-mail verkoop@meizon.nl

CapsNobel

Accountants &
Belastingadviseurs

BREDASEWEG 15B
4881 DC ZUNDERT

WWW.BIEBOOM.NL

TEL: +31 76 597 4051

E-BIE (ONLINE OFFERTE AANVRAAG)

FAX: +31 76 597 6800

VOLG ONS OP FACEBOOK

HET GEHELE GROENASSORTIMENT, O.A.

AUTOCHTOEN BOS EN HAAGPLANTSOEN, LAAN EN FRUITBOMEN.
RECHTSTREEKS VAN DE KWEKERIJ DUS SCHERPE PRIJZEN

Bomen snoeien, vellen of planten?

HULSTER

boomverzorging

M: 06-33032122

E: info@hulsterboomverzorging.nl

W: www.hulsterboomverzorging.nl

Boomkwekerij en Groenbedrijf De Fruittuin v.o.f.

Wij zijn het adres voor al uw tuinplanten,
sierheesters, leibomen en (fruit)bomen.
Oude fruitbomen in soorten en maten.

Tevens bezorging en plaatsing mogelijk.
Ook voor tuinaanleg en renovatie.

Wemeldingse Zandweg 4B, Kapelle
Tel. 0113-342944, mob. 06-11395456
www.defruittuin.com

GROENTECHNIEK

MOTORZAAG?

WWW.R2GROENTECHNIEK.NL

Ook de duinen zijn er sinds Craandijk's tijd anders uit gaan zien. Mede door stikstofdepositie en een lage konijnenstand zijn er weinig 'blinkende duinen' meer over doordat de duinen grotendeels zijn dichtgegroeid. Duinbloemen als het duinviooltje en het duinroosje zie je door het gebrek aan stuifdynamiek zelden meer. Ze hebben plaats

Het duinlandschap zoals Craandijk het waarnam bij Domburg (referentiefoto gemaakt in de Kop van Schouwen). Foto: Bas Arens

moeten maken voor duindoorn, helmgras en andere dichte beplanting.

Tot slot

Documenten als het wandelverslag van Jacobus Craandijk zijn waardevol omdat ze een beeld geven van hoe het landschap in Zeeland eruitzag voor de industrialisatie. Dit kan een inspiratiebron zijn voor landschappelijke beheer- en inrichtingsplannen in de huidige tijd. Voor wie graag verder wil lezen; het hele wandelverslag van Jacobus Craandijk is gratis te lezen op de website van de digitale bibliotheek voor Nederlandse letteren (dbnl). Ook is het gratis te beluisteren als Luisterboek via Librivox en te leen bij de Bibliotheek Zeeland. Op de website van Zeeuwse Ankers staat een uitgebreider artikel dat ik schreef over Craandijk's wandelverslag.

Anno 2022 zijn de duinen bij Domburg helemaal dichtgegroeid met o.a. duindoorn en helmgras. Foto: Niek Smits, SLZ

Het project Natuurvriendelijk gazonbeheer

Tekst en foto's: Luciën Calle

Rosse metselbij op madeliefje in gazon Vogelwaard

Gazon is een grasmat die frequent gemaaid wordt zodat deze altijd kort is. Gazons liggen vaak in tuinen, rond gebouwen, in plantsoenen in de woonwijken en parken. Bij een gazon gaat het vaak om de visuele waarde. Traditioneel moest een gazon er strak en monotoon uitzien. Dat gaf een “verzorgd” beeld. Bloemen en mossen hoorden er niet in thuis, die verstoorden het beeld. Om dat strakke beeld in stand te houden werd (en wordt) er erg intensief gemaaid, tot wel 40 keer per jaar. Daarnaast wordt er geverticuteerd en kalk gestrooid (tegen de mossen), gemest, kruiden verwijderd (handmatig en met chemische middelen) en kantjes netjes recht afgestoken.

Het mag duidelijk zijn dat dit beheer nogal wat nadelen heeft voor natuur en milieu. Al dat gemaai kost brandstof, er wordt steeds CO₂ en fijnstof uitgestoten, de machines maken een partij herrie en de bestrijdingsmiddelen en de kunstmest vervuilen de bodem en het grondwater. Daarnaast scoren deze traditionele gazons een vette onvoldoende op vlak van biodiversiteit. Ze zijn buitengewoon soortenarm. Ook duidelijk is dat met een ander beheer van de gazons er op al deze aspecten al snel heel veel winst te boeken is.

Kantelende beeldvorming

Het begint allemaal bij het beeld dat mensen van een gazon hebben. Een paarden-

bloem in een gazon wordt niet mooi gevonden. Maar wat er dan precies niet mooi is aan een bloeiende paardebloem kunnen veel mensen toch niet makkelijk benoemen. Meestal hoor je iets als: "op zichzelf wel mooi, maar in het gazon geeft het een slordig en dus onverzorgd beeld". Gelukkig is de beeldvorming wel wat aan het kantelen. De berichtgeving over de achteruitgang van de biodiversiteit en het belang van inheemse bloemen voor de vlinders en bijen zal daar zeker toe bijgedragen hebben. Ook in Zeeland zijn er signalen van een kantelende beeldvorming. Toen de gemeente Borsele in 2021 aankondigde omwille van de biodiversiteit het gazonbeheer te gaan extensiveren heeft men de bewoners uitgenodigd om daarop te reageren. Dat deed men massaal. En wat bleek: ca 75% van de mensen gaf aan meer bloemen in de gazons toe te juichen.

Bloemrijk gazon Terneuzen

Provinciaal project

De gezamenlijke gemeenten in Zeeland beheren een grote oppervlakte aan gazon, naar schatting ca. 1000

ha. (exclusief de sportvelden, die worden hier verder ook buiten beschouwing gelaten). Dat werd voor het grootste deel "traditioneel" intensief gemaaid, soms tot wel meer dan 30 keer per jaar. Gemeenten hebben ambities op gebied van bescherming van biodiversiteit (zo ondertekenden ze bijvoorbeeld de Zeeuwse bijenstrategie), klimaat, milieu. Het was dan ook vanzelfsprekend dat ook naar het beheer van de gazons gekeken werd. Landschapsbeheer Zeeland adviseert gemeenten al langere tijd op gebied van ecologisch beheer en zwengelde een provinciale aanpak van het gazonbeheer aan. In 2019 begon de gemeente Tholen te experimenteren met natuurvriendelijker beheervormen, in 2020 ook de gemeente Goes. In 2021 sloten Terneuzen, Hulst, Borsele en Noord-Beveland aan en werd het een provinciaal project waarbij Provincie Zeeland het project ondersteunde. Vanaf voorjaar 2022 heeft ook Kapelle zich aangesloten, waarmee een meerderheid van de Zeeuwse gemeenten nu participeert.

Maatregelen

Er zijn veel soorten maatregelen die genomen kunnen worden. Waarschijnlijk niet zo goed zichtbaar maar wel een heel positief effect op het milieu heeft het afschalen van de beheerintensiteit over de gehele oppervlakte. In Tholen is het maximale aantal maaibeurtten op 18-20x gezet.

In Goes is naar max. 21 afgeschaald. In Borsele maait men nu nergens meer dan 17 keer en in Terneuzen zelfs maximaal 15 keer! Daarnaast zijn er op diverse kleinere plekken experimenten om het aantal maaibeurten nog veel verder te laten zakken. Het streven is het minimaal aantal maaibeurten waarbij er nog wel sprake is van gazon. In Goes lopen er wat dat betreft proeven met frequenties van 8 en 6 keer. Een vorm die vanuit het buitenland is overgewaaid en nu ook in Zeeland is opgepikt is het Maai Mei niet gazon, waarbij er in de maand mei (bloeiperiode van veel kruiden) niet gemaaid wordt. Een weer andere insteek is om gazonbeheer helemaal om te zetten in andere vormen zoals een maai en hooibeheer, waarmee het in principe omgezet wordt in een bloemrijk hooiland. Koplopers in Zeeland zijn wat dat betreft Borsele en Goes die beiden nu 11 hectare bloemrijk grasland beheren.

Monitoring

Interessant is om te weten wat al deze beheervormen voor effecten hebben. In het kader van het project zijn veel beheertypen onderzocht op natuur, milieu en beleving. Wat biodiversiteit betreft: alleen al bij de projecten in Goes zijn 782 soorten (alle beheertypen samen) geregistreerd, waarvan bijvoorbeeld 72 soorten bijen en wespen en 415 soorten planten! En zoals verwacht: gemiddeld genomen is er een toename van biodiversiteit van regulier gazon naar extensief gazon. Nog meer

Proefveldjes gazon gemeente Tholen

biodiversiteit is er in bloemrijk grasland. In Hulst (locatie Vogelwaard) werd in een bloemrijk grasland 217 soorten aangetroffen en met een vergelijkbare inventarisatie-inspanning in een vergelijkbaar stuk gazon 117.

Er is een begin gemaakt met het berekenen van de milieuaspecten van de beheertypen. Op basis van de eerste gegevens en van wat er uit de literatuur bekend is, is een eerste inschatting gemaakt. De milieubelasting (energiegebruik, uitstoot van vervuilende stoffen en CO₂) is hoog bij intensieve beheervormen en neemt af bij extensievere vormen. Bij het hooien gaat dat positieve effect deels weer verloren door de extra werkronde die daarvoor nodig zijn.

Onderzoek naar het draagvlak voor een bloemrijkere vegetatie bij wijkbewoners is uitgevoerd in Noord-Beveland (Kortgene) en heeft een duidelijke conclusie. Een ruime meerderheid van de mensen had een positief gevoel bij de natuurvriendelij-

kere vegetaties. Hier is een opvallende overeenkomst met een onderzoek dat in Terneuzen is uitgevoerd. In de wijk Serlippens is bij buurtbewoners een enquête uitgevoerd naar de beleving van de plaatselijke Wildtuinen. Ongeveer 85% van de respondenten gaf aan positief te zijn over het natuurlijke karakter van de Wildtuinen.

Samenwerking

In dit project werken veel personen en organisaties met elkaar samen. Het grootste deel van het monitoringswerk wordt uitgevoerd door SLZ. De gemeenten Borsele voerde een analyse van de functies van het gazon zelf uit. Een studie naar de verschillende mogelijkheden in het beheer van de gazons wordt door de gemeente Tholen uitgevoerd, waarbij de veldopnames worden uitgevoerd door de Natuurvereniging Tholen. Ook in Goes en Hulst hebben vrijwilligers veel waar-

nemingen in de terreinen gedaan. Het onderzoek naar het draagvlak van bloemrijkere vegetaties in Noord-Beveland werd uitgevoerd door het IVN.

Publiciteit

Een artikel over dit project werd gepubliceerd in het aprilnummer van het vakblad Tuin en Landschap. Daarna kwam de landelijke publiciteit zelfs ineens in een stroomversnelling. Ook op Nature today verscheen een artikel (te vinden op die site met de zoekterm "gazon"). Dat werd opgepikt door Vroege vogels, die een Radioreportage uitzond op zondag 1 mei (ook weer te beluisteren op die site).

Verder lezen

Op de website van SLZ zijn de verschillende deelrapporten te downloaden: <https://landschapsbeheerzeeland.nl/werkzaamheden/ecologisch-gazonbeheer>

Bloemrijk hooiland Kortgene

In de artikelenserie 'Zo doen wij dat' vertelt iedere editie een andere erfeigenaar over het onderhoud van zijn of haar Zeeuwse boerenerf.

Deze keer gaat het over de boerderij van familie Goedbloed uit Serooskerke.

Zo doen wij dat

Snoeien hoogstamfruit Lusthof 's Noorderlicht

Tekst en Foto's: familie Goedbloed

Vervallen boerderij

Lusthof 't Noorderlicht, zo willen wij onze boerderij wel omschrijven. In 1994 hebben wij deze zwaar vervallen en vervuilde boerderij gekocht. Ondanks dat het opruimen, slopen en opbouwen van de boerderij en tuin veel tijd in beslag nam, hebben we nooit spijt van de aankoop gehad. De rust en de uitzichten naar alle kanten zijn adembenemend.

Subsidie

Een aantal jaar na de aankoop kregen wij contact met Stichting Landschapsbeheer Zeeland. Er waren subsidies beschikbaar en wij kwamen hiervoor in aanmerking. Samen met Karin Mol werd er een plan gemaakt, waarin diverse soorten hoogstamfruitbomen, beukenhagen, platanen langs de oprijlaan, tamme kastanjes, gemengde hagen in de wei, een rij walnoten en een drinkput werden opgenomen. Nadat alles met behulp van boer Van

den Bosse was aangeplant, begon alles al snel te groeien en te bloeien.

Bomenspecialist

Om deze schitterende weelderigheid bij te houden heeft Adrie een snoei-cursus gevolgd, aangeboden door landschapsbeheer. Na 5 jaar zelf te hebben gesnoeid gingen we steeds meer tegen opzien tegen deze jaarlijkse klus. Naast alle andere werkzaamheden op de boerderij werd het net wat te veel. Op dat moment kwam de vrijwillige snoeiploeg op ons pad. Zij snoeien zeer professioneel en wanneer je een abonnement hebt bij SLZ vragen ze maar een kleine vergoeding. Wij kregen eerst bomenspecialist Kees Tonkens op bezoek. Gewapend met blocnote en fototoestel heeft hij uren over ons erf gelopen. Elke boom werd grondig bekeken, gefotografeerd en bevoeld. We dachten zelfs dat Kees met de bomen aan het praten was. Later kregen wij een prachtig verslag met tekeningen, foto's enz. Hierin stond beschreven wat er moest gebeuren en welke boom er extra aandacht en liefde nodig had.

Snoeiploeg

Niet veel later kwam voor de eerste keer de snoeiploeg. Wat een gezellige club enthousiaste mensen! Echt prachtig om te zien hoe gepassioneerd ze bezig waren. Overal stonden ladders en trappen. Er werd gezaagd, gesnoeid, geharkt, opgeruimd, gekreund en

gezweet. Inmiddels hebben we al vele keren een ploeg vrijwilligers voorbij zien komen en lief en leed met elkaar gedeeld. Bij ons komen er twee verschillende ploegen: één voor de wilgen en één voor de fruitbomen. De ploeg van de wilgen zorgt ook voor een prachtige ril (een afrastering van wilgentakken). Tussen de dikkere stammen die in de grond worden geslagen leggen ze alle dunnere takken waardoor er een natuurlijke afscheiding ontstaat. Ideaal voor egeltjes, kleine vogeltjes en andere soorten diertjes en plantjes. Natuurlijk zorgt gastvrouw Willemien altijd goed voor de vrijwilligers. Koffie, thee, zelfgemaakte appeltaart en tijdens de lunch voor een goed gevuld soepje. Door de jaren hebben we nog weleens wat bij

Poel en fruitbomen Lusthof's Noorderlicht

T R A A S
NATURE CARE

**FAUNA
VOORZIENINGEN**

voor biobestrijding,
natuurcompensatie
en biodiversiteit

- ✓ Nestkasten
- ✓ Vleermuisverblijven
- ✓ Insectenhôtels

www.nature-care.nl

Karelse Boombeheer
advies en uitvoering

**Voor al uw boomverzorging
onderzoek & advies**

Gecertificeerd European Treeworker
en VTA boomveiligheidscontroleur

Voor informatie en vrijblijvende offerte:
06 - 30 06 00 71 / info@karelseboombeheer.nl

www.KarelseBoombeheer.nl

AUTOPOPPE

**IJZERSTERK
in het GROENE werk**

**De Audi en Volkswagen
dealer voor Zeeland**

VW-groep uitgeroepen tot meest duurzaam autoconcern
GOES - VLISSINGEN - TERNEUZEN - WWW.AUTOPOPPE.NL

**Loonbedrijf
VAN DER MAAS**

Oosterland
Lage Maireweg 12
4307 RS Oosterland

HS

AANNEMINGSBEDRIJF VAN SABBen

Ambachtsweg 6
4458 DA 's-Heer Arendskerke
tel. 0113-563551
vansabben@zeelandnet.nl
www.vansabbenbv.nl

Westdorpe
De Baeckermat

Genieten
**Boerderijrestaurant &
streekpakketwinkel**

www.debaeckermat.nl
+31 (0)115 45 38 32

geplant, vernieuwd of veranderd. We kunnen nu zeggen dat ons boerderijtje met behulp van Landschapsbeheer en de vele gezichten die we door de jaren heen gezien hebben langzaam “volwassen” aan het worden is. Zonder hen was het nooit geworden wat het nu is.

Sap en noten

Het fruit wat jaarlijks geoogst wordt is moeilijk te bewaren. Gelukkig kwam Landschapsbeheer opnieuw met een oplossing. De mobiele fruitpers komt op een boerderij in de buurt en men kan zich daarvoor inschrijven. De eerste keer hadden we tien overheerlijke

vijf liter pakken van ons eigen onbespoten fruit. Bij een goede oogst is het al voorgekomen dat we meer dan 60 vijfliterpakken hadden. De familie weet inmiddels welk gezond verjaardagscadeau ze van ons krijgen. Sap en noten. Wij smullen ook van grote hoeveelheden pruimen- en kersenjam samen met de gasten die in onze zomerhuizen verblijven.

Het leven op een hobbyboerderij is een “way of life” en vaak ook gewoon hard werken. Maar als we hier bezig zijn noemen we het i.p.v. werk “buitenleven” en genieten we dubbel zo hard.

Snoeiploeg pauze Lusthof 's Noorderlicht

KORT NIEUWS

Jaarverslag en jaarrekening

De afgelopen periode is hard gewerkt aan het jaarverslag en de jaarrekening van SLZ in 2021. Het eindconcept van beide rapporten ligt nu bij de accountantsdienst voor controle en de planning is dat deze eind juni met een goedgekeurde accountantsverklaring op onze website staan. De rapporten geven een goed overzicht van al het werk wat de vrijwilligers en medewerkers van SLZ in 2021 hebben uitgevoerd. Via onze website is ons jaarverslag binnenkort in te zien.

Natuurwerkdag

5 november is het weer landelijke Natuurwerkdag. Zet deze datum in je agenda en kom ons helpen om het mooie Zeeland mooi te houden! Vorig jaar hadden we in elke gemeente een locatie, daar streven we nu ook naar! Ook een klus in bij jou in de buurt organiseren? Meld je dan bij pieter@landschapsbeheerzeeland.nl

Landschapsmarkt Terneuzen

Op zaterdag 15 oktober 2022 staat de mobiele fruitpers van Frédéric Lerouge uit Zevegem op het terrein van **Dagbesteding Equi Kraaghoeve in Terneuzen**. Je kunt bij hem van je eigen fruitoogst een natuurtroebel sap laten maken. Ook zijn er die dag diverse excursies, activiteiten en kraampjes!

Wil je jouw fruit laten persen?

Dan is aanmelden verplicht!

Dat kan via www.appelperslerouge.be of tel 0032-475-26 24 80.

Wil je ook aanwezig zijn met een kraampje?

Voor slechts € 15,- per kraam kun je deelnemen. Stuur een e-mail naar info@landschapsbeheerzeeland.nl

De overige activiteiten en toegang zijn gratis!

Mogelijke locatie voor de Natuurwerkdag, Clinge. Foto: SLZ

Rondleidingen begraafplaats Zaamslag

Op 3 september en 5 oktober start om 13.30 uur vanaf de hoofdingang van de begraafplaats aan de Veerstraat te Zaamslag een rondleiding. We vertellen over het ontstaan van de bijna 200 jaar oude begraafplaats, de bijzondere grafmonumenten met de oude en de hedendaagse teksten, materialen, indeling, naamsvermeldingen en wijze van datering. Er zal volop gelegenheid zijn om uw vragen te beantwoorden. We zien uw bezoek graag tegemoet.

De werkgroep:
Anneke van de Ree, tel. 0115 431512 en
Jannie de Putter, tel. 0115 431239.

Stichting Landschapsbeheer Zeeland

Jubileumfestival 40 jaar SLZ

Noteer zaterdag 10 juni 2023 in uw agenda!
Dan zal het SLZ jubileumfestival plaatsvinden ter ere van ons 40 jarig bestaan. Jullie zijn allemaal van harte welkom.

Nieuwe gezichten bij SLZ

We hebben sinds kort twee nieuwe collega's: Arnoud Westland (uitvoerend medewerker) en Paulien van 't Westeinde (communicatie medewerker). Ze stellen zich voor met deze woordenwolk.

Arnoud

Paulien

Doe mee met een open werkdag!

Er zijn maar weinig activiteiten die een mens zo veel voldoening geven als een paar uur fysieke arbeid in de natuur, dat kunnen veel van onze vrijwilligers beamen. Van het met een handzaag te lijf gaan van een knotwilg, het planten van een nieuw bosje of het afharken van maaisel; stuk voor stuk klussen die door onze vrijwilligers met veel enthousiasme worden uitgevoerd.

Om iedereen die dat wil laagdrempelig en vrijblijvend kennis te laten maken met vrijwilligerswerk bij onze stichting organiseren we elk jaar een aantal 'open werkdagen'. Ben je al vrijwilliger? Dan is een open werkdag het ideale moment om eens een vriend of familielid mee te nemen!

Een rijk grasland met o.a. ratelaars en orchideeën in de Zoeten haard in stand gehouden door het afharken van maaisel. Foto: Pieter Voets

Wat kun je verwachten?

Je werkt tijdens de open werkdagen mee met een bestaande vrijwilligersploeg, onder leiding van een voorman. Voor al het gereedschap wordt gezorgd. De komende open werkdagen vinden allemaal plaats in de zomer, een periode waarin we in het veld vooral bezig zijn met maaiwerk. De werkzaamheden tijdens de open werkdagen bestaan dan ook voornamelijk uit het afharken van maaisel. Arbeidsintensief maar belangrijk werk, want dankzij het afharken van maaisel ontstaan waardevolle kruiden- en bloemrijke graslanden. Tijdens de werkdag zal er wat worden verteld over het betreffende gebied en het doel van de werkzaamheden. Een werkdag duurt gemiddeld van 9:00 tot een uur of 15:00, met voldoende pauzes tussendoor. En iedereen werkt op zijn/haar eigen niveau.

Werklocaties

De open werkdagen zijn zo veel mogelijk verspreid over de provincie. Zo is er voor vrijwel elke Zeeuw een werkdag in de buurt. De data en locaties die nu al zijn vastgesteld vind je terug in de agenda achterop dit tijdschrift. Raadpleeg de agenda op onze website voor een actueel overzicht.

Vrijwilligers aan het afharken van gemaaid gras in de Zoeten haard bij Renesse. Foto: Bert Helm

Aanmelden

Om je aan te melden voor één van de werkdagen stuur je een mailtje met je naam, leeftijd en telefoonnummer naar niek.smits@landschapsbeheerzeeland.nl of info@landschapsbeheerzeeland.nl.

Je krijgt van te voren nog een informatie-document toegestuurd met alle nodige informatie zoals een routebeschrijving en de aanvangstijd.

Ik ben een 'Hoesenaer' en dacht altijd dat ik Zuid-Beveland goed kende, maar in de afgelopen jaren viel dat toch tegen, omdat ik op veel (mooie) plekken kwam, waar ik nog nooit geweest was! En dat maakt mede dit werk zo leuk!

Dick Moelker aan het werk in Reimerswaal. Foto: SLZ

Vrijwilliger aan het woord

Door: Dick Moelker, vrijwilliger

Herstelploeg wandelnetwerk Zuid-Beveland

Al ruim vier jaar doe ik samen met Nelleke Volker de coördinatie voor herstellingen aan het Wandelnetwerk Zeeland (WNZ) regio Zuid-Beveland. Mijn naam is Dick Moelker en verzorg de technische kant van de coördinatie en Nelleke de sociale kant.

Coördineren

Deze regio heeft ca. 25 controleurs en 8 herstellende. Met de start van de aanleg van het WNZ regio Reimerswaal hebben we 8 nieuwe meldingen voor controleur gehad en 6 personen extra die helpen bij de aanleg. Mijn werk bestaat uit het coördineren van de herstellende werkzaamheden en nu ook de aanleg van het WNZ in

Reimerswaal. Op dit moment werken we woens-, donder- en vrijdag in ploegen van ca. 3 à 4 personen aan dit WNZ.

Nog nooit geweest

Afhankelijk van de meldingen van het reguliere werk, plan ik tussendoor het herstellen hiervan.

Waarom ik dit werk ben gaan doen?

Een wandelaar ben ik niet, maar ik organiseer en coördineer graag werkzaamheden! Ik heb een bouwkundige opleiding en ca. 30 jaar gewerkt in het vastgoed bij de WBV RWS, inmiddels Wonen Beveland. Ik ben een 'Hoesenaer' en dacht altijd dat ik Zuid-Beveland goed kende, maar in de afgelopen jaren viel dat toch tegen, omdat ik op veel (mooie) plekken kwam, waar ik nog nooit geweest was! En dat maakt mede dit werk zo leuk!

Vrijwilligers zijn onmisbaar voor het Zeeuwse cultuurlandschap.

Wil je zelf ook vrijwilliger worden? Kijk op www.natuurwerkzeeland.nl voor vacatures.

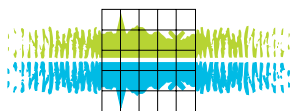
AGENDA

- woensdag 27 juli** Open werkdag SLZ - Zoeten Haard, Renesse
26, 27 augustus Nacht van de Vleermuis - Landelijk
2, 3, 4 september Fete de La Nature - Landelijk
zaterdag 3 september NK maaien met de zeis - Dalfsen
maandag 12 september Open Werkdag SLZ - Alteklein, Tholen
dinsdag 13 september Open Werkdag SLZ - Clingse Bossen, Clinge
17 en 18 september Open Monumentendag - Landelijk
maandag 26 september Open Werkdag SLZ - Goese Diep/Schenge, Goes
woensdag 28 september Open Werkdag SLZ - Oranjebosch, Oostkapelle
dinsdag 4 oktober Dierendag - Landelijk
maandag 10 oktober Dag van de Duurzaamheid - Landelijk
zaterdag 15 oktober Landschapsmarkt - Kraaghoeve, Terneuzen
15 t/m 30 oktober Week van het Landschap - Landelijk
zaterdag 29 oktober Nacht van de nacht - Landelijk
vr 5 en za 6 november Natuurwerkdag - Landelijk
dinsdag 2 en 9 november Cursus hoogstamfruitbomen Theorie - online
woensdag 16 november Nationale Boomfeestdag - Landelijk
zaterdag 12 november Cursus hoogstamfruitbomen Praktijkdag
Schouwen-Duiveland
n.t.b. Cursus basisvaardigheden landschapsonderhoud - ZVL

Sommige activiteiten zijn nog onder voorbehoud. Houd onze website in de gaten voor actuele informatie over het wel of niet doorgaan van cursussen en activiteiten.

Kijk op www.zeeland.com/visit voor meer informatie over activiteiten in de Zeeuwse natuur en tips voor o.a. wandel- en fietsroutes.

Stichting Landschapsbeheer Zeeland